

DESPRE CASA NEOLITICĂ DE LA TURDAŞ

EUGEN COMĂ

La sfârșitul secolului trecut, prin grija Zsofiei Torma, s-au strâns numeroase materiale arheologice importante din așezarea neolică de pe malul Mureșului, din vecinătatea localității Turdaș, jud. Hunedoara.

O parte din materiale au fost adunate de la suprafața terenului, iar altele cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate de Z. Torma. Toate au făcut parte din colecția persoanei amintite, iar mai târziu au fost predate Muzeului de Istorie a Transilvaniei, de la Cluj-Napoca.

Prin grija lui Marton Roska, numeroasele piese arheologice din componenta colecției Zsofia Torma au fost publicate amânunțit, cu o jumătate de secol în urmă¹.

Majoritatea uneltelelor și a fragmentelor ceramice provin din stratul de cultură corespunzător culturii Turdaș, o variantă regională a culturii Vinca, din zona de sud-vest a Transilvaniei. O altă parte din materiale, mult mai puține, descoperite la Turdaș, aparțin culturii cu ceramică pictată Petrești².

Dintre materialele specifice culturii Petrești a atras atenția autorului respectiv, un fragment ceramic³.

Despre acest ciob M. Roska scria că „*el face parte dintr-o oală de argilă, îngrijit prelucrată și frâmantată, ca și argila olăritului pictat de la sfârșitul neoliticului. Atât pe dinăuntru, cât și pe dinafără, e perfect netezit și are nuanță roșiatică, însă puțin mai închisă decât aceea a figelilor ... Pe suprafața acestui*

*ciob e zugrăvită cu o culoare brună roșiatică o căsuță ...” După părerea sa „*E o casă cu o singură încăpere. La colțuri are căte un stâlp. Al cincilea stâlp e aşezat în mijlocul căsuței și a avut rolul să sprijinească acoperișul, a cărui greutate nu a căzut astfel numai pe stâlpii de la colțuri. Ca să fie și mai solid, acest stâlp central a fost întărit printr-un ţaruș bătut în pământ la tulipina stâlpului.**

Acoperișul, în parte mâncat de vreme, ne arată casa ca având străini destul de proeminente. Acest acoperiș e înalt, ca la casele din regiunile ploioase”⁴.

Cu prilejul publicării integrale a materialelor din colecția Zsofia Torma, în anul 1941, a fost reprodus nu numai decorul pictat (după cum s-a procedat în 1928), ci s-a precizat și forma ciobului respectiv. Decorul amintit a fost considerat și de această dată, de către Martin Roska, ca fiind reprezentarea unei căsuțe, care a fost clădită pe piloni⁵.

După aproape două decenii de la publicarea primului articol despre casa de la Turdaș, problemele legate de elementele ei constructive au fost analizate de către Anton Nițu, din punctul de vedere al semnificației lor religioase⁶. Autorul amintit, bazuindu-se pe o bibliografie bogată, a formulat concluzia că „*motivul pictural de pe ciobul de la Turdaș reprezintă un edificiu sacru în formă imaginii arhitectonice a lumii. Stâlpul central apare îngroșat, fie printr-o pană de întărire, în cazul în care motivul reproduce o construcție reală, fie mai curând pentru*

a redă concepția muntelui lumii înconjurat de «stâlpii cerului» în cazul în care motivul reprezintă o imagine reală».

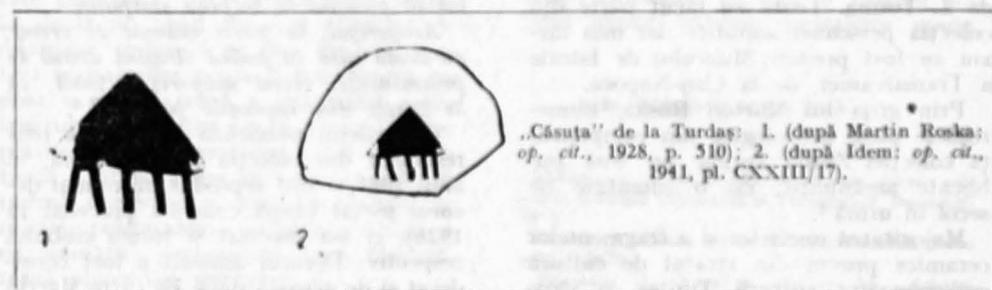
Dacă avem în vedere datele din diferitele lucrări publicate de către Iuliu Paul, care a studiat, cu toată grijă, problemele culturii Petrești, prin săpături sistematice, în diverse așezări, și a realizat o sinteză despre această cultură⁸, ajungem să cunoaștem care au fost, de fapt, tipurile și caracteristicile locuințelor purtătorilor culturii. Din lucrarea de sinteză amintită aflăm că din perioada de la începutul evoluției culturii s-au găsit unele locuințe de tipul bordeieilor⁹. Au fost înlocuite, cu timpul, prin locuințe de suprafață, cu podină de lut bătătorit¹⁰. Mai târziu, membrii comunităților culturii Petrești au clădit locuințe de suprafață, de formă rectangulară, cu pereti construiți din pari, impletitură de nuiele și lipitură de lut. Astfel de locuințe au avut podea-platformă, alcătuită din trunchiuri de co-

Acestea au fost lucrările în care s-a făcut, până în prezent, referire la casa neolică de la Turdaș.

După cercetarea amănunțită a desenului fragmentului ceramic respectiv și a decorului de pe el, constatăm unele neînțelegeri în privința interpretării care i-să dat.

În sprijinul părerii noastre aducem câteva argumente: — Dacă vom cerceta vasele cu ornamente pictate ale culturii Petrești, vom constata că toate acestea aveau decorul desfășurat pe toată suprafața exterioară a vaselor. Pe ciobul în cauză, deși provine din peretele unui vas, decorul pictat ocupă o suprafață mică, în raport cu suprafața fragmentului.

— Cele cinci linii ale desenului de pe ciob, considerate a reda pilonii construcției, se asemănă, ca număr, cu grupurile de căte cinci linii subțiri, paralele și lungi, formând benzi caracteristice de-

„Căsuță” de la Turdaș: 1. (după Martin Roska: op. cit., 1928, p. 510); 2. (după Idem: op. cit., 1941, pl. CXIII/17).

pac despicate și așezate perpendicular pe axul lung al locuințelor. Peste acest prim strat se întindea un altul de lut amestecat cu paie, realizându-se astfel o podea masivă, izolatoare de umezeală.

Într-o altă lucrare, ulterioară, Iuliu Paul a analizat diferite descoperirii făcute în așezările de tip Petrești și a adus o serie de argumente, pe baza căror a ajuns la concluzia că o serie din locuințele de tip Petrești au fost construite pe piloni, la oarecare înălțime deasupra solului¹². În lucrare este amintit și reprobus, ca argument, desenul de pe fragmentul ceramic de la Turdaș¹³.

corului unor vase pictate de tip Petrești¹⁴.

— De asemenea, toate cele cinci linii considerate a fi servit drept „piloni”, pe desenul publicat în 1941, în loc să aibă extremitatea inferioară dreaptă — cum ar fi normal — o au cu mai multe prelungiri scurte¹⁵. Situație normală în cazul în care este vorba de un decor, parțial, sters.

— Triunghiul considerat a reda căsuță are cele două colțuri de jos completat prin linii punctate (de către M. Roska) avându-se în vedere un punct de cu loare păstrat în partea stângă și o linii

uță scurtă, pe partea dreaptă¹⁶. Prin urmare, nu avem certitudinea că inițial decorul respectiv reprezenta un triunghi.

— Spre deosebire de alte fragmente ceramice, publicate în volumul referitor la colecția Zsofiei Tofma, ciobul cu pricina nu are desenat alături profilul¹⁷, pentru a se ști dacă decorul, la care ne referim, avea o poziție verticală sau, mai curând, era oblic, încadrându-se în restul decorului.

— Din datele publicate de Iuliu Paul, în privința dimensiunilor obișnuite ale locuințelor din așezările purtătorilor culturii Petrești, rezultă că ele aveau circa 6 m lungime și câțiva metri lățime¹⁸. Ori „căsuța” de la Turdaș pare să aibă dimensiuni foarte mici.

— Numai cei cinci piloni (căți sunt redați pe fragmentul ceramic de la Turdaș) nu ar fi putut susține greutatea unei locuințe obișnuite.

— Dacă am presupune că acei patru piloni suportau greutatea construcției, cel de al cincilea pune unele probleme. Despre el s-a crezut că sprijinea acoperișul¹⁹. După părerea noastră, el nu putea servi în acest scop, deoarece locuințele purtătorilor culturii Petrești erau de formă dreptunghiulară și aveau, de fapt, acoperișul în două ape, ceea ce înseamnă că era nevoie, de cel puțin doi pari, plasati la extremitățile axului longitudinal al construcției, pe care trebuia să se sprijine o bârnă, lungă, care urma să servească drept sprijin culmii acoperișului.

— Nu trebuie trecut cu vedere nici faptul că, pe baza observațiilor făcute pe teren, în mai multe obiective cereterminate, Iuliu Paul a subliniat că locuințele din aria de răspândire a culturii Petrești au pereții alcătuși din pari, impletitură de nuieli și lipitură de lut²⁰. După cum

arată însă desenul de pe ciobul de la Turdaș, aşa zisă casă de pe acesta, nu a avut pereți, ci numai acoperiș în două ape. Evident că nu se poate admite că o asemenea construcție (locuință) să nu fi avut pereți.

Tinând seama de observațiile făcute mai sus, considerăm că pe fragmentul ceramic analizat, găsit în așezarea de la Turdaș, nu este redată o casă, cum au crezut mai mulți arheologi, ci ne aflăm în fața unei mici porțiuni păstrate din decorul pictat al unui vas obișnuit, folosit de către purtătorii culturii Petrești. Restul decorului de pe ciob fiind corodat în decursul mileniilor trecute.

NOTE

¹ Marton Roska: *Die Sammlung Zsofia von Torma ...*, Kolozsvár – Cluj, 1941.

² Ibidem, de ex. pl. CXXIII/1–6.9–10.

³ Dr. Martin Roska: *Casa neolitică de la Turdaș*. În: Arhivele Olteniei, VII, 1928, nr. 39–40, Craiova, p. 510.

⁴ Ibidem, p. 510.

⁵ Ibidem: op. cit., 1941, pl. CXXIII/17.

⁶ Anton Niju: *Despre semnificația motivului pictural în forma de „casă” de la Turdaș*. În: „Apulum”, II, 1943–1945 (1946), p. 81–89.

⁷ Ibidem, p. 88.

⁸ Iuliu Paul: *Der gegenwärtige Forschungsstand zur Petrești-Kultur*. În: PZ, 56, 1981, 2, p. 197–234.

⁹ Ibidem, p. 210.

¹⁰ Ibidem, p. 210.

¹¹ Ibidem, p. 211.

¹² Iuliu Paul: *În legătură cu problema locuințelor de suprafață cu platformă din așezările culturilor Petrești și Cucuteni-Tripolie*. În: SCIV, 18, 1967, 1, p. 6.

¹³ Ibidem, p. 20.

¹⁴ Ibidem: op. cit., 1967, de ex. Taf. 54/9–11.

¹⁵ Martin Roska: op. cit., 1941, pl. CXXIII/17.

¹⁶ Ibidem: op. cit., 1928, p. 510 (figură); Ibidem: op. cit., 1941, pl. CXXIII/17.

¹⁷ Ibidem: op. cit., 1941, pl. CXXIII/17.

¹⁸ Iuliu Paul: op. cit., 1967, p. 16.

¹⁹ Martin Roska: op. cit., 1928, p. 510.

²⁰ Iuliu Paul: op. cit., 1981, p. 210–211.